

CIVIL RIGHTS IN CONSTITUTIONS OF POLAND AND UKRAINE – DIFFERENCES AND SIMILARITIES

Prawa obywatelskie w świetle Konstytucji polskiej i ukraińskiej - podobieństwa i różnice

Prażródół zamysłu jakim są prawa człowieka, jak i powiązane z nimi ściśle prawa i wolności obywatelskie, możemy doszukiwać się już w filozoficznej myśli społecznej starożytnych Greków i Rzymian. Te dwie cywilizacje jako pierwsze w swoich pismach i teoriach rozważały pojęcia wolności, równości oraz sprawiedliwości w rozumieniu społeczno-politycznym [1].

W starożytności jednostka była władzą we wszystkich prawie sferach publicznych, natomiast w życiu prywatnym – niewolnikiem. Wolność polegała na możliwości publicznego obradowania w sprawach wojny i pokoju, zawieraniu przymierzy z cudzoziemcami, uchwalaniu praw, badaniu rachunków. W pewnym stopniu były to prawa. Tylko czy te prawa w dzisiejszych czasach miałyby tak duże znaczenie, gdybyśmy dalej w życiu prywatnym pozostawali niewolnikami? Człowiek bez wolności w nowożytności, w zmieniającej się bardzo szybko epoce byłby kolokwialnie mówiąc – słaby. Po co prawa, kiedy nie mamy wolności w sferze prywatnej? Wszelkie prywatne poczynania w starożytności były poddawane surowemu nadzorowi. Przejawiał się absolutny brak indywidualnej niezależności pod względem sądów, jak i religii i innych dziedzin życia. Wybór własnego kultu, całokształtu praktyk religijnych i obrzędów, będących w czasach nowożytnych jednym z zasadniczych aspektów religii, jednego z najcenniejszych dla nas praw, w oczach starożytnych byłaby zbrodnią i świętokradztwem. Sprawy, które dla nas są niewiele znaczące, wkraczał autorytet społeczności, krępując wolę jednostki. Z takim pojmowaniem wolności starożytni nie znali pojęcia praw osobistych. Ludzie byli wówczas bardziej podporządkowani, podchodzącymi pod maszyny, których funkcjonowanie wyznaczało prawo. W czasie, gdy cywilizacja rzymska rozkwitała, to samo uzależnienie charakteryzowało ją. Jednostka zagubiła się w narodzie, a obywatel w mieście [2]. Mogli nie znać pojęcia praw obywatelskich, ale w pewnym stopniu je praktykowali. Prawa te, mając charakter publiczny, pozostają w relacji między państwem a obywatelem. Dla ówczesnych ludzi to, co było podyktowane przez *polis* było dobre, były to relacje człowiek a naród. W dzisiejszych czasach prawa obywatelskie nabrały innego znaczenia. Dostosowane są do potrzeb nowożytnych ludzi.

W czasach nowoczesnych podstawowym obowiązkiem państwa, jak i jego organów jest skuteczna ochrona praw i wolności człowieka. W Polsce normatywny zakres tych praw wyznacza Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. [3] oraz ustawy zwykłe. Prawa człowieka na

Ukrainie zapewnia natomiast Konstytucja Ukrainy z 28 czerwca 1996 r. [4] Zarazem Polska, jak i Ukraina jako członkowie społeczności międzynarodowej są stronami całego szeregu traktatów regulujących prawa i wolności człowieka. Jednymi z ważniejszych, których dokonam porównania w obu państwach, są prawa obywatelskie. Dla lepszego zrozumienia tekstu, wytłumaczę czym owe normy są. Prawa obywatelskie są to prawa obywatela danego państwa, zagwarantowane przez konstytucję, których celem jest ochrona jego interesów. W odróżnieniu od praw człowieka, prawa obywatelskie są prawami o charakterze publicznym, pozostają bowiem w relacji między państwem a obywatelem. Najważniejsze z nich to prawo do pracy, prawo do nauki i prawo wyborcze. Na wyróżnienie zasługują również prawa polityczne i ekonomiczne.

Źródłem praw i wolności każdego obywatela jest jego godność, która jest nienaruszalna, nie można się jej zrzec, znieść, ograniczyć czy zawiesić. Przysługuje ona każdemu człowiekowi w jednakowym stopniu bez względu na płeć, rasę, narodowość, obywatelstwo, wykształcenie, wyznawaną religię czy też pozycję społeczną. Źródłem godności człowieka jest prawo naturalne, a więc przysługuje każdemu obywatelowi niezależnie od tego, czy prawo stanowione wprost odwoła się do tej zasady. Stanowi fundament porządku konstytucyjnego, a więc inne normy i wartości zawarte w tym porządku muszą być odnoszone do zasady godności, w tym i prawa obywatelskie.

W Konstytucji RP, jak i Ukrainy, prawa obywatelskie znajdują się w rozdziałach II i w obu przypadkach rozdziały przez ustawodawcę zostały nazwane tak samo: «Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela». Jedno z ważniejszych praw obywatelskich, o ile nie najważniejszych, zostało uregulowane w obu aktach państwowych. Mowa tutaj o prawie do życia. Konstytucja RP zapewnia, iż każdemu człowiekowi przysługuje prawna ochrona życia [3]. W podstawowym akcie prawnym Ukrainy to prawo również zostało uregulowane, podkreślone zostaje, iż to prawo jest niezbywalne, nikogo samowolnie nie można pozbawić życia. Państwo ma obowiązek bronięcia życia. W wypadku bezprawnych zamachów na ludzkie życie, każdy ma prawo do obrony życia i zdrowia własnego, jak i innych [4].

Kolejną ważną normą jest prawo do wolności religijnej. Zaczynając analizę od polskiej Konstytucji, każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii. W polskiej ustawie zasadniczej prawo to zostało bardziej rozbudowane, wytłumaczone. Oznacza ono wolność w wyznawaniu i przyjmowaniu religii według własnego wyboru, uzewnętrzniania samemu lub z innymi, publicznie lub prywatnie, poprzez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie, jak i nauczanie. Wolność ta obejmuje również prawo do posiadania świątyń bądź innych miejsc kultu, w których mogą się zryczać osoby różnych wyznań. Wówczas, gdy któraś z religii kościoła lub innego związku wyznaniowego ma uregulowaną sytuację prawną to może być ona nauczana w szkołach pod warunkiem, że nie będzie naruszała wolności sumienia i religii innych osób różnych wyznań. Jeżeli zachodzi sytuacja, iż dana osoba nie jest wierząca, jest innego wyznania niż religia, która jest nauczana w szkołach to nie

może być zmuszona do uczęszczania na owe zajęcia. Wolność co do religii może być ograniczona jedynie poprzez ustawę, gdy zachodzi konieczność dla ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób. Do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania nikt nie może zostać zmuszony, nie może być obowiązany do ich ujawnienia przez organy władzy publicznej. [3] Prawo ukraińskie w zakresie prawa do religii przejawia się w niektórych aspektach inaczej. Zacznę omawianie od podobieństw, jakie występują także na Ukrainie. Przede wszystkim każdy ma prawo do swobodnego wyboru światopoglądu i wyznania. Prawo to obejmuje możliwość wyznawania wybranej przez siebie religii, jak i nie wyznawania żadnej, uprawiania bez przeszkód kultu, obrzędów rytualnych, pojedynczo bądź grupowo, jak i prowadzenie działalności religijnej. W ukraińskiej Konstytucji stosowanie prawa do religii może być ograniczone przez ustawę tylko w interesie obrony porządku społecznego, moralności publicznej, obrony praw i wolności innych ludzi. Przechodząc dalej wskażę na znaczące różnice, jakie występują w Konstytucji Ukrainy w odróżnieniu od Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Cerkiew, jak i organizacje religijne są całkowicie oddzielone od państwa, a szkoła od cerkwi. Żadna religia nie może być uznawana za państwową lub obowiązującą. W Polsce przyjęło się, że jesteśmy narodem chrześcijańskim, na Ukrainie religia może być jedynie jako przedmiot fakultatywny i nie jest przynależna do żadnego z wyznań. Z powodu swoich przekonań religijnych nikt nie może zostać zwolniony z obowiązków wobec państwa, wykonywania postanowień ustawy. Jeżeli wykonywanie służby wojskowej jest sprzeczne z przekonaniami religijnymi, to wówczas obowiązek ten może być zamieniony na służbę alternatywną, tak zwaną niewojskową. [4] W Polsce nie ma ograniczeń co do wyznawania swojej religii. Jeżeli nie jest to zgodne z wyznawaną wiarą, to obywatele nie są zmuszani do realizowania zadań i poleceń wbrew swojemu sumieniu.

Innym z ważnych praw zamieszczonym w obu Konstytucjach jest prawo do nauki. Konstytucja Rzeczypospolitej gwarantuje prawo do nauki, zastrzegając jednocześnie, iż do 18 roku życia jest ona obowiązkowa. Nauka jest bezpłatna, lecz ustawa może dopuścić świadczenie niektórych usług edukacyjnych przez publiczne szkoły wyższe za odpłatnością. Każdy obywatel ma powszechny i równy dostęp do wykształcenia. W tym celu ustawa określa różne środki, świadczenia, systemy indywidualnej pomocy finansowej i organizacyjnej dla uczniów i studentów. Ważnym aspektem jest to, że rodzice mają prawo wyboru miejsca w jakim ich dziecko będzie się uczyło, czy to będzie szkoła publiczna czy prywatna. Obywatele, jak i instytucje wyznaniowe również mają prawo do zakładania placówek poczynając od szkół podstawowych, ponadpodstawowych i wyższych, jak i zakładów wychowawczych. [3] Przechodząc do Konstytucji Ukrainy, tak jak i w Polsce, każdemu przysługuje prawo do wykształcenia. Zmienia się to, do jakiego okresu w życiu, jest obowiązek nauki. Na Ukrainie powszechnym obowiązkiem szkolnym jest objęte wykształcenie średnie. Państwo dla

swoich obywateli zapewnia bezpłatny dostęp i opiekę przedszkolną, ogólne wykształcenie średnie, wykształcenie zawodowo-techniczne i wyższe w państwowych i komunalnych instytucjach nauczania. Istnieje możliwość pobierania stypendiów, jak i ulg państwowych przez uczniów i studentów. Na Ukrainie jest możliwość bezpłatnego wyższego wykształcenia w państwowych i komunalnych instytucjach nauczania, do których są przyjmowani na zasadzie konkursu, czego w Polsce nie ma. Konstytucja Ukrainy zwraca również na osoby, które są innej narodowości. Obywatelom należącym do mniejszości narodowych gwarantuje się – zgodnie z ustawą – prawo do nauki w języku ojczystym lub nauki języka ojczystego w państwowych i komunalnych instytucjach nauczania albo w ośrodkach kultury narodowej. Ustanawiając to prawo w Konstytucji, podkreśla się, jak ważne są również inne narody, których nie można dyskryminować, a wręcz należy dać im wolną przestrzeń do tak ważnego aspektu w życiu człowieka, jaką jest nauka.

Praw obywatelskich w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, jak i Konstytucji Ukrainy jest oczywiście znacznie więcej. Omówiłam te z nich, które potrzebowały czasu by znaleźć prawną ochronę ich przestrzegania. Prawo do życia w czasach nowożytnych jest wartością najwyższej chronioną, w czasach dawniejszych zabijanie często było czymś normalnym, w czasach wojennych zabijano, aby przeżyć. Prawo do religii nie dopuszcza do żadnej formy prześladowań na tym tle. Prawo do nauki, wykształcenia odzwierciedla się w fakcie, iż w wielu krajach ludzie nie mają możliwości nauki, istnieje wysoki odsetek analfabetów. Prawo to jest cennym darem dla państw mających możliwość jego realizacji. Zarówno Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, jak i Konstytucja Ukrainy odnoszą się do najważniejszych, najbardziej istotnych współcześnie praw. Różnice w ich postrzeganiu przez oba państwa wynikają z ich ustrojów i realiów codzienności, jakie w nich panują. Pomimo tego jednak obie Konstytucje postanowiły te właśnie prawa uregulować.

Bibliografia

1. Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, *Prawa i wolności obywatelskie po 1918r. w świetle rozwiązań konstytucyjnych – zarys historyczno-prawny*, grudzień 2011.
2. Benjamin Constant, *O wolności starożytnych i nowożytnych*, przeł. Z. Kosno, «Arka» 1992, nr 42 (listopad-grudzień).
3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.).
4. Konstytucja Ukrainy z dnia 28 czerwca 1996 r. (Dz.Ust. RN Ukrainy 1996, No 30, poz. 141)